

PROJEKT NOVÉHO KURIKULA ŠKOLSKÉHO VYUČOVANIA PREDMETU KATOLÍCKE NÁBOŽENSTVO

Predmet náboženstvo/náboženská výchova rozvíja a podporuje základné predpoklady kresťanských životných postojov a konania žiaka. Ponúka žiakovi pomoc pri orientácii v súčasnom svete, ponúka prístup k biblickému posolstvu, kresťanskej tradícii a k ponuke kresťanského životného štýlu.

Kurikulum katolíckeho náboženstva/náboženskej výchovy predkladá Katolícka cirkev v súlade s listinou ľudských práv, s Ústavou SR a na základe zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou Stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní.

Práve na základe tejto zmluvy založila Konferencia biskupov Slovenska dňa 14. marca 2005 Katolícke pedagogické a katechetické centrum, n.o. (ďalej KPKC), ktoré od 1. apríla 2005 sídli v Spišskej Novej Vsi. Jeho poslaním je zabezpečovať ďalšie odborné vzdelávanie a formáciu pedagogických a nepedagogických zamestnancov katolíckych škôl a učiteľov náboženskej výchovy. Úlohou KPKC je spracovávať metodické materiály, učebnice a publikácie celonárodného charakteru.¹⁴

KPKC predkladá projekt kurikula vzdelávacieho predmetu náboženstvo/náboženská výchova.

Vychádzajúc z dokumentov Cirkvi v koncepcii projektu nového kurikula školského predmetu katolíckeho náboženstva *rozlišujeme školské vyučovanie a katechézu vo farnosti a rodine (VKD, 1971)*, pričom máme na mysli aj ich neoddeliteľné spojenie (porov. VDK, č. 73 a 75). Odlišnosť školského vyučovania náboženstva od katechézy vyplýva z odlišnosti cieľov a rozdielnosti prostredia realizácie.

Okružný list 520/2009 Kongregácie pre katolícku výchovu predsedom biskupských konferencií O vyučovaní náboženstva na štátnych školách pripomína rozdiel medzi školským vyučovaním a katechézou: *Cieľom katechézy - uvádza sa v liste Kongregácie - je napomáhanie, aby človek osobne priľnul ku Kristovi a aby jeho kresťanský život stále viac dozrieval a rástol ako odpoveď človeka na Boží dar viery (porov. Všeobecné direktorium pre katechézu z roku 1997, body 80-87)*. Katechéza je zameraná na tých, ktorí prijali pozvanie do Cirkvi – budovanie spoločenstva a chcú si prehĺbovať svoju vieru. Realizuje sa vo farnosti a v rodine, v prostredí, kde sa viera žije a slávi./katechéza je službou Cirkvi/

Cieľ školského vyučovania katolíckeho náboženstva je iný: ide o proces odovzdávania poznatkov žiakom a študentom o kresťanskej identite a o kresťanskom živote (na tomto mieste sa Kongregácia odvoláva na Magistérium Benedikta XVI. z jeho Príhovoru učiteľom katolíckeho náboženstva z apríla 2008). Školské vyučovanie náboženstva je ponukou múdreho a zodpovedného životného štýlu. Ponúka možnosť pochopiť kresťanské posolstvo v kontexte života. Umožňuje konfrontovať sa s veľkými existenčnými otázkami človeka a hľadať na ne odpovede. Ide o službu spoločnosti, kde Cirkev prostredníctvom školského vyučovania náboženstva pomáha spoločnosti v preventívnom systéme výchovy detí a mladých ľudí.

Na základe rozlíšenia školského vyučovania od katechézy sú uplatnené princípy náboženskej pedagogiky¹⁵ v kurikule školského vyučovania. Tvorba rámcového vzdelávacieho programu, metodických príručiek, pracovných zošitov a učebníc vychádza z princípov náboženskej pedagogiky, ktoré sú v súlade s požiadavkami na školské vyučovanie katolíckeho náboženstva (tento smer sa vyvíja od II. vatikánskeho koncilu, je v súlade s učením Cirkvi). Projekt nového kurikula predmetu katolíckeho náboženstva uplatňuje tieto princípy:

- princíp celistvosti,
- princíp nábožensko-didaktickej hermeneutiky,
- princíp stredu,
- princíp práce s kresťanskými symbolmi
- princíp opakovanosti (špirálový).

¹⁴ Porov. KPKC.: *KPKC a jeho pôsobnosť*. In: <http://www.kpkc.sk>. (20.12.2010).

¹⁵ Porov. Príloha – Stanovenie a uplatnenie princípov v projekte nového kurikula predmetu katolíckeho náboženstva

Analýza situácie vo svete a Cirkvi prináša tri cesty ohlasovania Evanjelia:

- o viere (religionistika – učenie o náboženstve),
- k viere (školské vyučovanie s prvkami katechézy – oslovenie, kontakt) – po II. vatikánskom koncile sa začína rozvíjať náboženská pedagogika,
- vo viere (katechéza vo farnosti a v rodine).

Dôležitú úlohu zohráva reč v katechéze. Ohlasovanie evanjeliového posolstva je postavené pred otázku zrozumiteľnosti reči (rôznorodosť a jednota reči v Cirkvi). Ohlasovanie má mať súčasne: 1. teologickú reč: základom teologickej reči by mala zostať reč Písma (katechéza má používať živú reč – reč spájajúcu Boha s človekom, reč blízku človeku, vzorom nám je sám Ježiš), 2. liturgickú reč, ktorú používame pri slávení tajomstva (katechéza má uvádzať do sveta symbolov, aby sprístupnila reč slávania tajomstva) a 3. filozofickú reč – katechéza má naučiť myslieť (Po ohlasovaní si má človek klásť bytostné - existenciálne otázky, až potom mu máme ponúkať odpoveď. Keď človek nehľadá, nekladie si otázky, odmieta odpoveď Cirkvi a odmieta pozvanie do jej spoločenstva.) Uvedené požiadavky na reč Cirkvi vyplývajú zo samotného cieľa katechézy: sprevádzať človeka na ceste k osobnému stretnutiu s Bohom, privádzať do spoločenstva Cirkvi, ponúkať a následne formovať kresťanský štýl života.

V kontexte zmien myslenia spoločnosti je potrebné, aby školské vyučovanie náboženstva:

- akceptovalo výzvy II. vatikánskeho koncilu
- reagovalo na zmeny v spoločnosti
- používalo zrozumiteľnú reč súčasného človeka
- sprevádzalo na ceste objavovania posolstva Božieho slova
- rešpektovalo originalitu dieťaťa, mladého človeka, dospelého
- prepájalo poznatky z iných vedných disciplín (pedagogicky, psychológie, sociológie, histórie...)

Katolícke pedagogické a katechetické centrum, n. o. vypracovalo projekt nového kurikula predmetu katolícke náboženstvo/náboženská výchova. Prehodnotením cieľov v pôvodných osnovách tím tvorcov navrhuje v projekte nových učebných osnov zmenu štruktúry obsahu učiva v jednotlivých ročníkoch stanovením špecifických cieľov (kognitívnych, afektívnych, psychomotorických) so zreteľom na celistvú výchovu žiaka.

Pôvodná štruktúra lineárnych učebných osnov náboženstva/náboženskej výchovy z roku 1992 vychádzala z predpokladu, že prvé ohlasovanie detí prebieha v rodine, predpokladala náboženskú skúsenosť, preto bola zostavená pastoračná koncepcia školského vyučovania katolíckeho náboženstva. Pre súčasnú situáciu spoločnosti, kde absentuje náboženská skúsenosť v rodine je „porevolučná“ koncepcia nevyhovujúca, pretože obsahy učiva jednotlivých ročníkov boli spracované monotematicky. Tieto monotematické bloky v ročníkoch nemali na seba návaznosť a systematicky sa neprešli v nasledujúcich ročníkoch.

Zoradenie učiva v ročníkoch základnej školy bolo nasledovné: 1. ročník – vierouka (úvod do kréda), 2. ročník – vierouka (prehĺbenie kréda), 3. ročník – desatoro, sviatostný a liturgický život, 4. ročník – liturgika, 5. ročník – Starý zákon, 6. ročník – Nový zákon, 7. ročník – cirkevné dejiny, 8. ročník – morálka (Desatoro), 9. ročník – kresťanská antropológia „životný oblúk človeka, ktorý je súčasťou dejín sveta“. Obsah učiva stredných škôl je zostavený okolo štyroch základných pilierov: vierouka, liturgika, morálka, spiritualita. Obsah učiva je spracovaný monotematicky: 1. ročník – kresťanský životný štýl, 2. ročník – krédo, 3. ročník dejiny spásy vo Svätom písme a ich odovzdávanie v dejinách cirkvi, 4. ročník – prikázania a sviatosti.

Obsah učiva bol založený na faktografii, na množstve kľúčových pojmov bez vzájomného vzťahu. Monotematickosť bola viditeľná aj v samotných tematických celkoch. V jednotlivých ročníkoch nebola viditeľná hlavná línia, podľa ktorej by témy logicky na seba naväzovali z pohľadu postupného rozvíjania rozumových a duchovných mohutností dieťaťa, ktoré si vyžadujú opätovný a častejší návrat k niektorým témam pre ich dôležitosť. Témy boli ponúknuté z pohľadu logiky jednotlivých teologických disciplín.

Výchovno-vzdelávacie ciele nespĺňali prvok celistvosti v harmonickej vyváženej kognitívnej, afektívnej a psy-

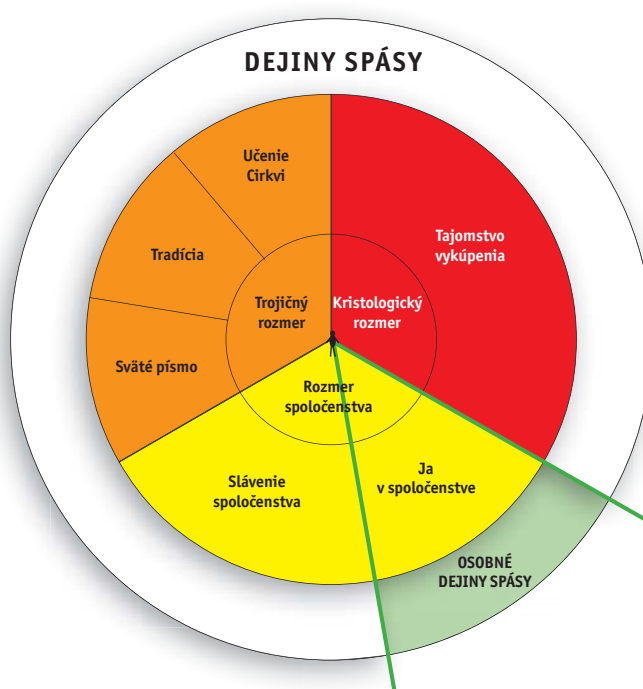
chomotorickej zložky procesu učenia. Ciele kládli dôraz na kognitívnu zložku. Ciele 1. až 7. ročníka základnej školy boli formulované v úrovni zapamätania, porozumenia a aplikácie. Výchovno-vzdelávacie ciele 8. a 9. ročníka základnej školy boli formulované v úrovni syntézy a hodnotiaceho posúdenia, ktoré sa dosahujú v prevažnej miere metódami dialógu, diskusie a riešenia problémových situácií, pričom absentoval v jednotlivých úrovniach plynulý prechod v kognitívnych oblastiach. Absentovala návaznosť postupnosti náročnosti z úrovne aplikácie do úrovne analýzy, následne do úrovne hodnotenia až do úrovne tvorivosti. Formulovanie cieľov na strednej škole bolo v kognitívnej oblasti na úrovni zapamätania si teologických faktov. Dôraz sa kládol na vedomostí učenia Cirkvi, absentovalo stanovenie cieľov v procese postupného nadobúdania presvedčenia vo viere cez výchovu k postojom.

Na základe uvedeného, výchovno-vzdelávací proces pôvodnou štruktúrou osnov sa v plnej miere nedosahovali stanovené ciele na osvojovanie kľúčových kompetencií žiakov: kompetencie k učeniu sa, kompetencie k riešeniu problémov, komunikačné kompetencie, sociálne a interpersonálne kompetencie a existenciálne kompetencie. Požiadavka rozvíjania kompetencií žiaka vychádza z prebiehajúcej školskej reformy, ktorú je dôležité akceptovať z pohľadu upevnenia pozície predmetu v procese školskej edukácie.

Návrh nového školského kurikula predmetu katolíckeho náboženstva kladie dôraz na žiaka a rozvinutie jeho kompetencií, ktoré sú potrebné pre jeho osobný život a život v spoločnosti. Vo výchovno-vzdelávacom procese vznikla potreba nového systému vzdelávania, čo si vyžaduje aj zmenu štruktúry učebných osnov. Ako najvhodnejšia sa javí špirálová štruktúra učebných osnov, ktorá je kombináciou cyklickej štruktúry s lineárnou. Špirálové usporiadanie obsahu učiva umožňuje postupné prehĺbovanie učiva v nasledujúcich ročníkoch vždy na náročnejšej úrovni.

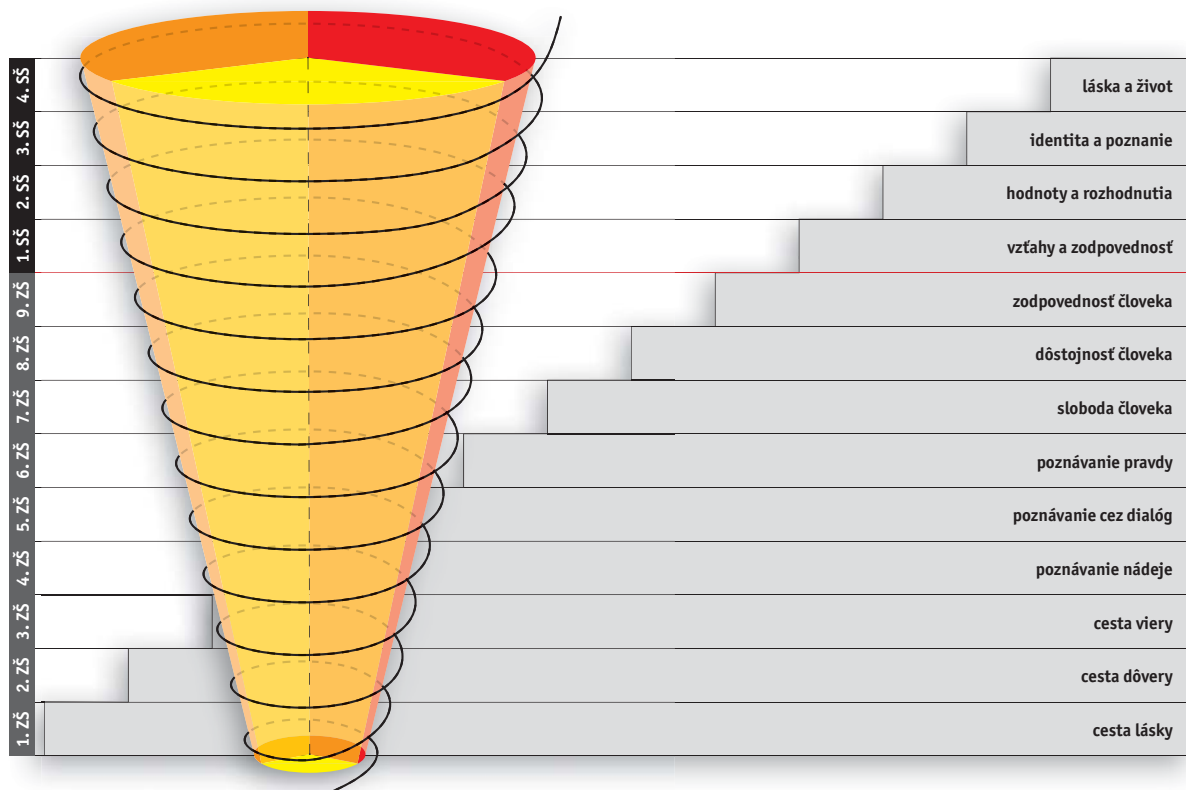
Opätovný návrat k dôležitým témam vychádza z požiadavky veku (pribúdajúcim vekom sa žiak konfrontuje s novými situáciami, ktoré mu život prináša), potreba uistenia (upevnenie a prehĺbenie pravdy), žiaci sa postupnými krokmi učia aplikovať náboženské pravdy vo svojom osobnom živote (otvárajú sa pre životnú cestu viery).

V lineárnej štruktúre je potrebné rozdelenie obsahov učiva predmetu do podstatných línií, ktoré v nasledujúcich ročníkoch prehĺbujú kognitívne, afektívne a psychomotorické ciele potrebné na osvojenie kľúčových kompetencií žiakov. Preto predkladaný projekt rozdeľuje obsah učiva lineárnych oblastí do troch rozmerov (obraz č. 1):

1. Trojičný rozmer (spoznávanie Trojediného Boha prostredníctvom Svätého písma, Tradície a učenia Cirkvi)
2. Kristocentrický rozmer (vykupiteľské dielo Ježiša Krista)
3. Rozmer spoločnosti (biblické dejiny, dejiny cirkvi, dejiny človeka a ľudstva, poslanie človeka v ľudskej spoločnosti a v spoločnosti Božieho ľudu). Uvedené lineárne oblasti budeme prehľbovať v špirále, ktorú tvorí trinásť úrovní. Základné lineárne oblasti sa opakujú v celej špirále, výsledkom čoho je postupné rozširovanie učiva a jeho prehľbovanie primerane veku žiakov. Obsah učiva predstavuje dejiny spásy, je zameraný na osobné dejiny spásy vychovávaného. Dejiny spásy rozvíjame v špirále cez postojovú orientáciu, ktorú zviditeľňuje ročníková téma. Predkladaný výber a usporiadanie ročníkových tém predstavuje cieľnú výchovu k čnostiam. Poznávaním skutočnosti, ktorá nás presahuje môže žiak rásť v plnej zrelosti osobnosti.

Uvedené lineárne oblasti sa prehľbujú v špirále, ktorú tvorí trinásť úrovní (obraz č. 2).

Lineárne oblasti sa opakujú v celej špirále, výsledkom čoho je postupné rozširovanie učiva a jeho prehľbovanie primerane veku žiakov. Obsah učiva predstavuje dejiny spásy, je zameraný na osobné dejiny spásy vychovávaného. Narastanie špirály začína od uvedomenia si žiaka, že je milovaný (1. ročník ZŠ) po objavenie poslania žiť život v láske – stotožniť sa so životným štýlom kresťana (4. ročník ZŠ). Prvý ročník ZŠ je zameraný na radosť zo života. Prvá cez radosť a nadšenie zo všetkého stvoreného spoznáva toho, kto ho nekonečne miluje. Len ten, kto si je vedomý toho, že je milovaný, ten sa učí dôverovať (2. ročník ZŠ). Cesta dôvery vedie k viere. Komu človek dôveruje, tomu začína veriť (3. ročník ZŠ). Viera prináša do života nádej (4. ročník ZŠ). Štvrták začína pravidelne pristupovať k sviatosti zmierenia s Bohom, ktorá mu prináša do života novú nádej. Kto žije s nádejou, otvára sa životu – je schopný viesť dialóg s človekom i s Bohom. Dialóg skvalitňuje jeho život (5. ročník ZŠ). V dialógu s Tým, ktorý nás presahuje, objavujeme pravdu – pravdu o svete, o človeku i o Bohu (6. ročník ZŠ). Pravda človeka oslobodzuje (7. ročník ZŠ). Len vnútorne slobodný človek si je vedomý svojej dôstojnosti, ktorú objavuje v Bohu (8. ročník ZŠ). Slobodný človek vedomý si hodnoty človeka je schopný a ochotný niesť zodpovednosť nielen za seba ale aj za iných (9. ročník ZŠ).

Stredoškolač si začína sám vyberať a budovať vzťahy, za ktoré nesie zodpovednosť (1. ročník SŠ). Určuje si svoj rebríček hodnôt. Vyberá si, s ktorými hodnotami sa stotožní (ktoré prijíma od rodičov a ostatných vychováva-

telov), a ktoré vyselektuje (2. ročník SŠ). Mladý človek hľadá svoju identitu. Zodpovedným budovaním vzťahov, výberom pravých hodnôt objavuje svoju identitu (3. ročník SŠ). Kto si je vedomý svojej identity v tom, kto ho presahuje, objavuje poslanie človeka žiť život v láske – v hlbokom vzťahu s ľuďmi i s Bohom (4. ročník SŠ, 1. ročník nadstavbového štúdia pre absolventov trojročných učebných odborov). Mladý človek, ktorý sa rozhodol žiť život v jednote s Bohom a ľuďmi stotožňuje svoje presvedčenie a postoje s kresťanským učením (5. ročník SŠ, 2. ročník nadstavbového štúdia pre absolventov trojročných učebných odborov).

Každý ročník má stanovený ročníkový symbol. Symbol chlieb rozvíjame v každom ročníku. Projekt nového kurikula predmetu katolícke náboženstvo uplatňuje princíp práce so symbolmi. Ktorý vychádza z požiadavky uvádzania žiakov do symbolickej komunikácie na hodinách školského vyučovania katolíckeho náboženstva. Uvádzanie do symbolickej komunikácie je predpokladom k porozumeniu biblickej reči a liturgickej reči. Symboly nie sú samostatným obsahom (samostatnou témou) ale sú obsahom v obsahu – pomáhajú lepšiemu pochopeniu Božích pravd.

Projekt zohľadňuje rozbehnutú reformu školstva, ktorej ťažiskom je dôsledné prebudovanie obsahu vzdelávania tak, aby zodpovedal skutočným potrebám žiakov a rešpektoval moderné vzdelávacie trendy na všetkých typoch škôl.

Obsah učiva je rozdelený na rámcové (základné) – povinné učivo, ktorého časová dotácia je zredukovaná na 70% a prehľbujúce učivo na 30%. Ciele nových učebných osnov kladú dôraz na osvojenie kompetencií u žiakov, ktoré sú potrebné pre život. Na to, aby došlo k efektívnemu osvojovaniu si kľúčových kompetencií, je potrebná najmä zásadná zmena štruktúry obsahu a celého procesu edukácie, výchovno-vzdelávacích metód a stratégií od predškolákov po maturantov smerom k aktívnemu zapojeniu žiaka do procesu učenia, ktoré je založené na skúsenosti a zároveň je prepojené so životom.

Vychádzajúc z dokumentov Cirkvi predstavuje projekt nového kurikula predmetu katolícke náboženstvo proces školského vyučovania ako sprevádzanie na ceste:

- spoznávania seba (na základe spoznávania duchovného rozmeru človeka žiak spoznáva svoj spirituálny rozmer)
- spoznávania druhého človeka (na základe spoznávania seba, svojej hodnoty a jedinečnosti sa žiak učí úcte k druhému človeku)
- spoznávania okolitého sveta (žiak sa učí konfrontovať s pluralitnou spoločnosťou, s inými kultúrami a náboženstvami – reforma priniesla multikultúrnu výchovu)
- **spoznávania Boha** (žiak zo svojej ľudskej skúsenosti prechádza do náboženskej skúsenosti, nie opačne, pretože v súčasnosti absentuje náboženská skúsenosť v rodine)

Školské vyučovanie náboženstva je sprevádzaním na ceste spoznávania Boha:

- hľadania a spoznávania Toho, ktorý nás presahuje prirodzeným svetlom rozumu
- postupného vovádzania do tajomstva (neoddeľovaním profánneho od sakrálneho)
- hľadania zmyslu života (kladenia si existenciálnych otázok, hľadania odpovedí).

Školské vyučovanie kladie dôraz na prepájanie súvislostí – platí to pre všetky predmety. Preto je potrebné, aby školské vyučovanie náboženstva bolo v súlade s učením Cirkvi, ako aj s poznatkami profánnych vied. Učenie v súvislostiach vychováva ku kritickému mysleniu – učí žiakov zdôvodniť, kriticky zhodnotiť pozitíva a negatíva, príčiny, následky (je to cesta prevencie proti manipulácií), učí žiakov prepájať informácie z rôznych vedných disciplín. Prepájaním súvislostí medzi jednotlivými teologickými disciplínami sa zaoberá „integrálna teológia“. Tento edukačný proces vedie k štandardizácii základného edukačného obsahu, potrebného k schopnosti chápať pravdy v súvislostiach.

Projekt oslovuje učiteľa katolíckej výchovy, aby sa stal pre žiaka sprievodcom na ceste objavovania stálej aktuálnosti Božích pravd.

*Jana Hurajtová,
koordinátor projektu*